

УДК 324. 311

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ З ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Іпатов Е. Ф.

кандидат філософських наук, доцент кафедри політології, соціології та соціальної роботи ФСП НТУУ «КПІ».

Павловський В. В.

кандидат філософських наук, доцент кафедри політології, соціології та соціальної роботи ФСП НТУУ «КПІ».

Авторами аналізується процес організації інноваційного контролю навчання і самостійної роботи студентів вузів з гуманітарних дисциплін, в відповідності з вимогами Болонського процесу. Оцінюються різні підходи, напрями і методи оптимізації цієї діяльності в вузах. Аналізуються різні технології контролю навчання студентів в модульно – рейтинговій системі.

Authors analyze the process of organizing of the innovational control in studying of humanitarian disciplines according to up-to-date Bologna Process standards; value different approaches, directions and optimization methods of one in Ukrainian universities. Also different technologies of success in studies of students controlling according to module-rating system are analyzed.

Авторами аналізується процес організації інноваційного контролю навчання і самостійної роботи студентів ВНЗ з гуманітарних дисциплін, відповідно до вимог Болонського процесу. Оцінюються різні підходи, напрями і методи оптимізації цієї діяльності у ВНЗ. Аналізуються різні технології контролю навчання студентів у модульно-рейтинговій системі.

Ключові слова: інноваційний контроль, ефективність контролю, технології контролю.

Актуальність теми дослідження.

Аналіз ключових ідей українських та закордонних вчених дозволяє зробити висновок про те, що контроль успішності студентів включає в себе наступні аспекти. По-перше, в онтологічному відношенні контроль успішності студентів – це об'єктивна реальність певного виду. По-друге, феноменологічно-психологічний аспект контролю характеризує його як особистий акт творчості людини. По-третє, аксіологічний підхід засвідчує про ціннісний потенціал контролю успішності студентів, тому що дозволяє удосконалювати таку цінність як знання. Змістовні міркування вчених зберігають свою привабливість і вимагають подальшої розробки. [1,28].

Необхідна послідовність у трактуванні контролю успішності студентів як якогось універсального явища на всіх етапах навчання, вираження основних витоків людської культури й прагнення із цих позицій шукати для цього феномена об'єднуючі ознаки. Важлива справа, дослідити те, що у процесі колективної творчості викладачів відбираються, удосконалюються й збагачуються, знайдені окремими дослідниками, рішення щодо контролю успішності студентів в умовах комп'ютеризації.

Розглядаючи освіту як соціальний інститут, з необхідністю приходимо до розуміння такої її складової, як інноваційний контроль успішності студента.

Мета дослідження – проаналізувати

систему контролю успішності студентів на рівні вищого навчального закладу, що включає оцінку контролю якості навчального процесу (організацію, кадрове та матеріальне забезпечення), та оцінку контролю якості підготовки фахівців (оцінювання знань). **Завдання дослідження – з'ясувати сутність** теоретико-методологічного підходу до комплексного вирішення проблеми інноваційного контролю успішності студентів за такими напрямками: по-перше, впровадження рейтингової системи поєднується з тестовим контролем знань студентів протягом всього навчального року; по-друге, комплексність підходу до контролю дозволяє оцінювати як аудиторну, так і самостійну роботу студентів; по-третє, спрямованість на допомогу студентів у мобілізації свого власного потенціалу у постійному засвоєнні навчального матеріалу протягом навчального процесу.

Стан дослідження проблеми.

Багаторічний досвід застосування кредитно – модульної та рейтингової системи в європейських ВНЗ передбачає наукове осмислення контролю навчання у контексті Болонського процесу. Дослідження цієї проблеми знайшло відображення у наукових публікаціях Байденко В.І., Згуровського М.З., Тимошенка З.І., Зінковського Ю.Ф., Журавського В.С., Кременя В.Г. та інших. Теоретико-методологічні проблеми інноваційного контролю успішності студентів проаналізовані у працях Ярошенко О.Г.,

Жильцова О.С., Тимошенко О.Г., Оніщенко А.М., Грехова Ю.І. та інших. Матеріали про досвід застосування Болонського процесу в українських ВНЗ висвітлюються в роботах Носкова В.С., Мельниченко А.А., Розновець О.І., Горбачика А.П., Піхоти О.М., Любарської О.М. та інших.

Отже, аналіз робіт українських і зарубіжних вчених дає можливість зробити висновки про актуальність теми, її практичну направленість - необхідно удосконалити контроль успішності студентів. Він повинен бути комплексним, постійним і, головне, здійснюватися за допомогою комп'ютерних технологій.

Контроль як функція освітнього менеджменту означає регулятивно-наглядовий процес забезпечення ефективної діяльності освітніми закладами до поставлених перед ними цілей – надання споживачам освітніх, наукових та інших послуг, відповідно до діючих державних і галузевих стандартів та вимог інших нормативних документів. Процес контролю складається з встановлених органами влади та зафіксованих в документах офіційних процедур перевірки стану виконання поставлених завдань.

Функція контролю – це така характеристика керівництва ВНЗ, яка полягає у виявленні проблем в освітній діяльності та їх вирішенні з подальшим вдосконаленням роботи відповідно до вимог цих документів. Одна із особливостей контролю полягає в тому, що він встановлює способи, форми та методи перевірки стану фактичного виконання планових завдань усіма учасниками освітньої діяльності. Для ефективності результатів контролю в освіті важливо забезпечити його цілеспрямованість, послідовність, регулярність та всеохоплюючий характер. Послідовність контрольних дій на різних етапах роботи освітніх закладів для усіх учасників обов'язкова: повсякденний контроль – під час проведення усіх видів навчальних, методичних, наукових, організаційних робіт; проміжний контроль – під час виконання найбільш важливих та термінових робіт; заключний контроль – після завершення певних етапів роботи та підведення загальних підсумків.

Ефективність контролю – важлива складова удосконалення організації навчальної діяльності в контексті Болонського процесу та його здійснення у ВНЗ. Вирішення цієї задачі передбачає постійний моніторинг досягнутих результатів роботи: у кількісних і якісних показниках, у порівнянні із запланованими показниками в конкретних напрямках діяльності освітніх закладів. Таким чином, керівники цих закладів володіють фактичною інформацією

про успіхи та невдачі в роботі, їх наслідки і вносять зміни в свою діяльність. Такі корективи в роботі потрібні у зв'язку з реалізацією вимог стандартів Болонського процесу.

Після введення в школах нового предмету “Основи інформатики та обчислювальної техніки” (1985 р.), починається процес комп'ютеризації: з'явилася можливість використання комп'ютерів у середній та вищій освіті. У XXI столітті застосування комп'ютерів стає масовим, у тому числі ноутбуків, що дозволяє використання їх в учбовому процесі для контролю успішності студентів.

У дослідженні контролю успішності студентів методологія, як вчення про шлях наукового пізнання, розглядається з точки зору дворівневого поняття. По-перше, як сукупність підходів, способів, методів, прийомів та процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення визначеної мети. По-друге, як галузь теоретичних знань і уявлень про сутність і форми, закони, порядок та умови застосування підходів, способів, методів, прийомів та процедур в процесі пізнання та практичної діяльності. Методологія ставить перед собою завдання з'ясувати умови перетворення наукових знань про дійсність в метод подальшого пізнання цієї діяльності, виявити ефективність застосування методу.

Методи дослідження – це сукупність прийомів практичного або теоретичного засвоєння гуманітарних дисциплін, підпорядкованих розв'язанню конкретного завдання – контролю успішності студентів.

Серед теоретичних методів у нашому дослідженні використовуються системний та історичний. Системний метод полягає в комплексному дослідженні контролю як системи взаємодіючих елементів. У процесі дослідження вивчається кожен елемент контролю, аналізуються зв'язки між елементами і визначається оптимальний режим функціонування системи. Історичний метод дає змогу дослідити розвиток контролю у хронологічній послідовності з метою подальшого виявлення його удосконалення. Історичний метод є інструментом при дослідженні етапів розвитку конкретного інституту шляхом виявлення подій, що спричинили ці зміни. У процесі дослідження застосовуються також метод порівняння (компаративний) – установлення подібностей або відмінностей контролю, а також знаходження загального, притаманного різним видам контролю. Емпірично-теоретичний метод – насамперед синтез і аналіз дає змогу встановити єдність протилежностей. В основу функціонального підходу покладено розуміння контролю як

органічного цілого, окремі складові якого функціонально пов'язані між собою. У дослідженні контролю успішності студентів важливо все: і вже накопичені наукові знання, і нові підходи, що обумовлені впровадженням в освіту вимог Болонського процесу, і обґрунтоване використання наукового передбачення.

Завдання технології контролю успішності студента – оцінювання того, як студент орієнтується в питаннях, що вже обговорювались, вивчались; в якій мірі студент володіє категоріальним апаратом науки; наскільки студент може зосередитись, бути уважним, вміти “схоплювати” сутність наукової проблеми; який рівень розвинутої асоціативного мислення студента. Керуючись результатами контролю, викладач має змогу більш повно і суттєво надати практичні поради студентові в його роботі, спрямовуючи на більш високі досягнення, у тому числі до дослідницької діяльності.

Форми організації навчального процесу у ВНЗ регламентуються відповідними нормативними документами МОНу та вузів, в яких передбачені положення про проведення постійного контролю аудиторної і позааудиторної роботи студентів. Крім того, форми групової, самостійної роботи в аудиторній часі та після них визначають різні види контролю з боку керівників міністерства, вузів і викладацького складу.

Самостійна робота студентів під керівництвом викладача та індивідуальна робота, в свою чергу, мають відповідні організаційні форми перевірки якості виконаних завдань за певними показниками. В умовах реформування навчального процесу, відповідно до стандартів Болонського процесу, відбувся перерозподіл навчального часу у напрямку збільшення кількості годин для самостійної роботи, що передбачає проведення постійного самоконтролю студентів за результатами своєї роботи. Важливо відмітити, що навчання студентів заочної форми також передбачає виконання більшості робіт у самостійному режимі, що посилює контролюючу функцію викладача та самоконтролю стану виконання завдань з суспільних дисциплін [2, 51].

Методика здійснення контролю та самоконтролю успішності роботи студентів залежить у рівній мірі від володіння ними уміннями і навичками у галузі суспільних наук. Слід відмітити, що будь яке навчальне заняття пов'язано з технологією, яку потрібно розробити та правильно застосувати всім учасникам учбового процесу.

Викладач допомагає працювати студентам, але не робить справу замість

них. Викладач, природно, володіє такою методикою, тому складає перед кожним заняттям (у формі тестування, колоквиуму, обговорення матеріалів виступу, захисту рефератів) план його проведення і обговорює з учасниками. Крім того, він готує необхідні матеріали, визначає завдання для учасників, аналізує порядок обговорення і формулювання пропозицій, робить узагальнення та висновки, формулює завдання для контролю та самоконтролю. Студенти становляться безпосередніми учасниками спільної роботи, що посилює їх пізнавальний інтерес та мотивацію до навчання.

Методика контролю та самоконтролю включає в себе відповідний алгоритм дій викладачів і студентів, які взаємопов'язані між собою під час проведення аудиторної та самостійної роботи. Організація цієї роботи передбачає здійснення нормативних, обов'язкових процедур та прийомів, які мають відповідні форми, керівників та виконавців, видів робіт, терміни виконання та результати. В переліку цих робіт важливе місце відводиться здійсненню якісного контролю за станом реалізації вимог цих документів всіма учасниками.

Методика діяльності викладачів і студентів, згідно діючих стандартів ВНЗ щодо форм робіт та самоконтролю, регламентується відповідними вказівками по організації навчального процесу та фіксується в відповідних формах контролю успішності роботи всіх учасників. У студентів – це атестаційні та залікові (екзаменаційні) відомості та картки обліку, а у викладачів – це звіти в планах та рейтинги.

Рейтингова система оцінювання успішності навчання (PCO) та визначення рейтингу студентів забезпечує реалізацію дидактичного принципу відповідальності студентів у навчанні, активізує навчальну роботу протягом семестру, спонукає студентів працювати систематично та самостійно, розширює можливості для всебічного розкриття та розвитку творчих здібностей студентів, індивідуалізує навчання та істотно змінює взаємовідносини у ланцюжку “викладач – студент”, створює атмосферу співпраці. [4,201].

Рейтингова система оцінювання (PCO) має на меті оцінку систематичності та успішності роботи студентів, в тому числі з гуманітарних дисциплін.

Метою рейтингової системи оцінювання є:

- інтенсифікація навчального процесу та підвищення якості підготовки фахівців;
- встановлення постійного зворотного зв'язку з кожним студентом та своєчасне коригування його навчальної діяльності;

-розвиток у студентів інтересу до навчання, підвищення їх мотивації до наполегливого навчання та відповідальності за результати навчальної діяльності;

-стимулювання систематичної самостійної роботи студентів протягом усього семестру і підвищення якості їх знань, зменшення відрахувань студентів;

-спонування студентів до активного, свідомого навчання, самостійного оволодіння знаннями;

-підвищення об'єктивності оцінювання рівня підготовки студентів.

Система бальної оцінки та рейтинг є інструментами комплексного оцінювання якості навчальної роботи студента з усіх засвоєних кредитних модулів та результативності його творчої діяльності на окремих етапах навчання.

Навчальний процес з дисципліни стає повністю відкритим для студентів та має демократичний характер, що дозволяє постійно контролювати свій рівень підготовки, вносити своєчасні корективи в навчальну роботу, обирати рівень навчання та спосіб одержання підсумкової оцінки з кожного кредитного модуля. Впровадження модульно-рейтингової системи як форми організації самостійної роботи студентів і контролю навчальної діяльності, активно впливає на зміну стереотипів здійснення навчального процесу у вищій школі України.

Модульно-рейтингова технологія навчання запроваджена з метою навчити студента працювати самостійно протягом семестру. Для цього, крім модульних контролів, проводиться поточний контроль наприкінці кожної лекції у вигляді тестових завдань, а також підсумковий контроль.

Поділ навчального матеріалу на модулі, їх кількість з кожної дисципліни, види контролю пропонуються викладачем і затверджуються на засіданні кафедри. Графік роботи і контролю знань студентів вноситься в робочу програму дисципліни і доводиться до відома студентів на початку семестру.[3,21].

Для організації систематичної самостійної роботи студентів на кожне практичне заняття студенти готують виступи до теми семінару, а також відповіді на тести одного із модулів програми курсу. Студентам видаються домашні контрольні завдання по кожному модулю, виконуючи які, студенти фактично готуються до підсумкового контролю. Для з'ясування питань, які виникають в ході підготовки до модульної контрольної роботи, а також підсумкової роботи, проводяться індивідуальні і групові консультації, що включені в графік навчального процесу.

Таким чином, модульно-рейтингова технологія навчання забезпечує мотивацію

студентів до навчання за рахунок постійного контролю їх знань і вмінь, активізує роботу студентів протягом семестру, примушує студента працювати систематично і самостійно, суттєво змінює взаємовідносини між викладачем і студентом. Виникає при цьому ряд проблем: по-перше, проведення такої кількості контрольних заходів потребує значного витрату часу на їх перевірку у викладачів; по-друге, не завжди можна організувати автоматизований контроль у комп'ютерних класах, особливо заключний (підсумковий) контроль із-за обмеженого числа комп'ютерів, а також готових програм типа "Оса" або SPSS; по-третє, у деяких студентів з низьким рейтингом класичні цілі навчання часто підмінюються примітивною «гонкою за балами», особливо в умовах вільного вибору спецкурсів. Потребують соціологічного аналізу складні проблемні ситуації щодо введення та застосування у навчальному процесі ВНЗ кредитно-модульної системи. Вона є основою кредитно-трансферної накопичувальної системи в європейській освіті, яка включає в себе залікові кредити, що дають можливість встановлювати обсяг трудомісткості та якості навчальної роботи студента. В основу рейтингової системи оцінювання покладено поопераційний контроль і накопичення рейтингових балів за різнобічну навчально-пізнавальну роботу студентів в семестрах. Проблему контролю необхідно досліджувати також методами соціології.

Соціологічний аналіз рейтингової системи оцінювання передбачає оцінку організації навчального процесу різними учасниками (керівниками, студентами, викладачами) з точки зору таких параметрів: стан і можливості вдосконалення навчання та підвищення якості підготовки фахівців; рівень позитивної мотивації студентів до активного свідомого навчання; стан і можливості вдосконалення самостійної роботи протягом семестру та відповідальності за результати цієї підготовки; стан постійного зворотного зв'язку викладача з кожним студентом та своєчасне коригування його діяльності; стан і можливості об'єктивного оцінювання рівня підготовки студентів. Поки що, результати моніторингу громадської думки студентів з питань якості освіти показали, що в цілому студенти погоджуються з необхідністю постійного контролю знань впродовж семестру [5, 53], але рейтингову систему контролю оцінили як найбільш дієву форму лише 28,4% опитаних [5, 55]. При цьому з думкою, що запровадження такої системи сприятиме покращенню знань погоджуються 8,8% респондентів [5, 42], а з тим, що це забезпечуватиме високий рівень надання освітніх послуг – 26,6% учасників

дослідження [5, 33]. Звичайно, результати соціологічного дослідження в подальшому покажуть, наскільки зміниться ставлення студентів до рейтингової системи оцінювання як важливої складової Болонської системи освіти. Наразі ж очевидно, що пріоритетною для них залишається традиційна система, до якої вони за роки навчання звикли.

Висновки і рекомендації. Таким чином, багаторічний досвід застосування кредитно-модульної та рейтингової системи в європейських та українських ВНЗ має бути використаний зацікавленими учасниками – керівниками, викладачами, науковцями, студентами. Інноваційні технології контролю успішності студентів з гуманітарних дисциплін дають можливість підготувати студентів відповідно до сучасних вимог вищої школи та Болонського процесу.

Практичні аспекти організації цієї роботи у ВНЗ включають у себе різні підходи і напрями оптимізації цієї діяльності, спрямованих на реалізацію наступних вимог на кафедрах, факультетах, в інститутах:

- чітка організація навчальної роботи під час аудиторних занять, та у позааудиторний час;
- чітке визначення змістовних модулів навчальних дисциплін, спрямованих на високу якість навчання;
- достатня забезпеченість усіх дисциплін навчально-методичними матеріалами;
- використання новітніх засобів інтенсифікації навчального процесу;
- якісне обґрунтування норм витрат часу на виконання усіх видів робіт у ВНЗ викладацьким складом та студентами;
- відкритість контролю, тобто ознайомлення викладачами усіх студентів з результатами поточного, модульного і підсумкового рівнів знань;
- забезпечення належних умов вивчення студентами програмного матеріалу та підготовки до контрольних заходів шляхом застосування шкали оцінювання.

Література:

1. Инновационные технологии в гуманитарном вузе / [ред. В. Носков] - Донецк: Лебедь, 2002. – 284 с. (рос.).
2. Згуровський М.З. Стан та завдання вищої освіти України в контексті Болонського процесу./ Михайло Захарович Згуровський. /– К.: ІВЦ “Видавництво «Політехніка»”, 2004. – 76 с.
3. Основні положення Болонського процесу. Впровадження в НТУУ “КПІ” [Укладач О.А. Жученко]. – К.: НТУУ “КПІ”, 2006. - - 30 с.
4. Ярошенко О.Г. Модульно-рейтингове навчання – крок до впровадження кредитно-модульної системи підготовки фахівця.// Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи / Укл. В.П. Бех, Ю.Л. Маліновський. [За ред.. академіка В. П. Андрущенко]. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – С. 198-204.
5. Мельниченко А.А. Якість освіти в НТУУ «КПІ» та сучасний ринок праці очима студентів – старшокурсників: результати соціологічного дослідження. /А.А. Мельниченко, І.В.Пиголенко/ - К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2005.-84с.